

БЕЛОРУССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
БЕЛОРУССКОЕ ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОБЩЕСТВО

**РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ**

Тезисы докладов
Республиканской научной конференции
28-30 ноября 2002 г., г. Минск

Минск
2002

Репозиторий БГТУ

УДК 911.3 (476)

Рецензенты:

член-корреспондент НАН РБ, доктор экономических наук,
профессор В.Ф. Медведев;
доктор экономических наук, профессор А.В. Неверов

Рекомендовано Ученым советом географического факультета
Белорусского государственного университета
27 сентября 2002 г., протокол № 1

Редакционная коллегия:

доктор географических наук,
профессор И.И. Пирожник (отв. редактор)
доктор экономических наук, профессор Л.В. Козловская
доктор экономических наук, профессор А.В. Томашевич
кандидат географических наук, доцент Е.А. Антипова (отв. секретарь)
кандидат географических наук, доцент В.М. Зайцев
кандидат географических наук, доцент Т.А. Федорцова

Региональные проблемы социально-экономической географии.
Тез. докл. Респ. науч. конф. 28-30 ноября 2002 г., Минск / Отв. ред.
И.И. Пирожник. – Мн.: БГУ, 2002. – 236 с.

Конференция посвящается 90-летию со дня рождения доктора
экономических наук, профессора Н.Т. Романовского (1912–1997). Об-
суждаются современные проблемы экономической, социальной и по-
литической географии, рассматриваются вопросы территориальной
организации хозяйственного комплекса, динамики демографических
процессов, совершенствования туристского обслуживания.

Рекомендуется для научных работников, студентов географиче-
ских специальностей университетов, работников туристской отрасли.

© Белгосуниверситет, 2002

ОГЛАВЛЕНИЕ

Воспоминания об ученом Томашевич А.В., Фещенко Ф.С. Николай Тарасович Романовский – полвека на службе экономической географии.....	11
Якушко О.Ф. Деятельность Н.Т. Романовского и становление географического факультета в послевоенный период.....	14
Рылюк Г.Я. Н.Т. Романовский – ученый и педагог.....	16
Манах Б.А. Роль профессора Н.Т. Романовского в развитии демографических исследований.....	18
Андреевская З.В., Антипова Е.А. От поколения к поколению: профессиональная преемственность	23
Секция II. Современные проблемы социально-экономической и политической географии Пирожник И.И. Социально-экономические сдвиги мирового хозяйства на рубеже XXI века.....	26
Bachvarov M. Socio-demographic changes in the world and their consequences for the leisure patterns.....	30
Козловская Л.В. Географические аспекты проблем социально- экономического развития Беларуси в переходном периоде.....	32
Томашевич А.В. Устойчивое развитие в контексте реалий начала XXI века.....	35
Зайцев С.Н. Геополитические вызовы региональной интеграции.....	37
Бобрик М.И., Пушнов Е.В. Республика Беларусь в геополитической концепции С. Хантингтона.....	40
Махалеев А.С. География неопротестантских религиозных организаций и геополитические аспекты их распространения в Беларуси.....	41

<i>Ари́менка С.В.</i> Актуальные проблемы социально-экономической географии у Беларуси.....	44
<i>Ридевский Г.В.</i> Устойчивость экономического развития региональных систем.....	46
<i>Потаев Г.А.</i> Урбанизация в контексте процессов социально- экономического развития.....	49
<i>Прокопович А.В.</i> Система показателей уровня устойчивого развития города.....	52
<i>Крылов М.П.</i> Региональная идентичность в Европейской России.....	54
<i>Шаруха И.Н.</i> Изучение экономико-географического материала в курсах школьной географии.....	56
<i>Kozikis D.</i> Basic aspects of Canadian foreign policy in the contemporary world.....	59
<i>Змитрович А.И., Антипова Е.А.</i> Дистанционное обучение в социально-экономической географии (на примере базового курса «География мирового хозяйства»).....	62
Секция 2. Региональное управление и территориальная организация хозяйства	
<i>Богданович А.В.</i> Региональные аспекты устойчивого развития Республики Беларусь.....	66
<i>Волкова И.Н., Приваловская Г.А.</i> К вопросу о роли и региональной дифференциации ресурсопользования в современном развитии России.....	68
<i>Борисова Н.Л.</i> Некоторые аспекты функционирования рынка труда Гомельской области.....	70
✓ <i>Брилевский М.Н., Витченко А.Н., Гагина Н.В.</i> Методические подходы к геоэкологической оценке качества окружающей среды различных административно-территориальных регионов.....	72
✓ <i>Зайко С.М., Вашкевич Л.Ф., Бачила С.С., Рудь А.В., Гладкая Т.Н.</i> Деградация осушенных ландшафтов и почв как фактор опустынивания и неустойчивости сельскохозяйственного производства.....	76
<i>Нотко С.Г.</i> Сотрудничество Беларуси и России в сфере транспортных услуг: экономико-географические аспекты.....	79
<i>Казикова Т.Л.</i> О становлении и территориальной организации фермерских хозяйств в Беларуси.....	81
<i>Корзун В.М.</i> Современные экологические проблемы и их влияние на устойчивое развитие г. Минска.....	84
<i>Крылов М.П.</i> Место и роль транспортного фактора в современном социально- экономическом развитии регионов России.....	86
<i>Кузьмин С.И.</i> Территориальная организация аграрного землепользования и основные факторы формирования сложившейся структуры сельскохозяйственных угодий.....	89
<i>Логова Т.В.</i> Оценка социально-экономического состояния регионов.....	91
<i>Панибрацкая А.В.</i> Изучение влияния топливно-энергетических ресурсов на процесс территориальной организации хозяйства.....	94
<i>Плюшкин Ю.И., Смоляков А.В.</i> Вопросы о территориальной организации агроландшафтов интергородского района.....	95
<i>Плюшкин Ю.И.</i> Социально-географические исследования территориальной организации агробизнеса в Украине.....	99
<i>Решетников Д.Г.</i> Некоторые аспекты анализа внешнеторговых связей Республики Беларусь.....	101
<i>Смоляков Г.С., Романов С.Л.</i> Экспертная количественная оценка качества среды обитания человека.....	103
<i>Страха М.Л.</i> Деконцентрация перерабатывающей промышленности как элемент реформирования аграрного сектора АПК і умова розвитку сельской мясцовасці.....	105

там, которые характеризуются различным комплексом факторов воздействия.

Предлагаемый метод экспертной количественной оценки позволяет более мягко подходить к выбору анализируемых объектов; он нетребователен к качеству геоинформационного обеспечения и потому позволяет использовать для обработки материалов стандартные электронные таблицы. Кроме того, достоинством данного метода является возможность количественной оценки значимости отдельных факторов (групп факторов), использования любого числа оцениваемых объектов (групп объектов), оценки результатов гипотетических или планируемых воздействий на систему, количественного сопоставления результатов разнотипного внешнего воздействия на систему в целом и любые ее компоненты в отдельности, решения оптимизационной задачи для соответствующего набора параметров, сопоставительной качественной оценки результатов нескольких гипотетических вариантов воздействия на систему, типизации и количественного сопоставления объектов между собой, применения математического аппарата для анализа существующих тенденций и выявления уровня значимости и взаимообусловленности факторов. Данный метод имеет высокий уровень формализации оценочной процедуры, что позволяет применять соответствующие средства вычислительной техники.

ДЖАНЦЕНТРАЦЫЯ ПЕРАПРАЦОЎЧАЙ ПРАМЫСЛОВАСЦІ
ЯК ЭЛЕМЕНТ РЭФАРМАВАННЯ АГРАРНАГА СЕКТАРА АПК
І УМОВА РАЗВІЦЦЯ СЕЛЬСКАЙ МЯСЦОВАСЦІ
Страха М.Л.

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя М.Танка ў Мінску

У нашым часе харчовага забеспячэння насельніцтва важная роля належыць вядучым галінам перапрацоўчай прамысловасці: мясной, малочнай, кансервавай. Сёння ўздельная вага галін па перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны ў структуры аграпрамысловага комплексу рэспублікі пераўравае 40%. Аналіз сучаснага стану перапрацоўчай прамысловасці як часткай часткі АПК Брэсцкай вобласці паказвае, што яна характарызуецца звышвысокімі ўзроўнямі вытворчай і тэрытарыяльнай канцэнтрацыі. Мясная прамысловасць Брэсцкай вобласці з'яўляецца буйною галіной, на долю якой прыпадае каля 45% таварнай прадукцыі

харчовай прамысловасці. На працягу апошніх гадоў у вобласці функцыянуе каля 40 прадпрыемстваў мясной прамысловасці ўсіх катэгорый, з іх 5 – прамысловыя мясаперапрацоўчыя прадпрыемствы (3 мясакамбінаты і 2 мясакансервавыя камбінаты сістэмы канцэрна "Мясамалпрам") і больш як 30 малых перапрацоўчых прадпрыемстваў па вытворчасці мясных і каўбасных вырабаў у гаспадарках вобласці. На мясаперапрацоўчыя прадпрыемствы, якія размяшчаюцца ў буйнейшых гарадах вобласці (Брэст, Баранавічы, Пінск, Кобрын, Бяроза), прыпадае амаль 97% таварнай прадукцыі, вырабляемай усімі прадпрыемствамі мясной прамысловасці. Назіраецца нераўнамернае размеркаванне малых мясаперапрацоўчых прадпрыемстваў па раёнах вобласці. Найбольшая іх колькасць адзначана ў Баранавіцкім (7), Іванаўскім (5), Камянецкім (4) і Пінскім (4) раёнах, найменшая (па адным прадпрыемству) – у Ганцавіцкім, Драгічынскім, Жабінкаўскім, Івацэвіцкім, Ляхавіцкім і Столінскім раёнах. Адсутнічаюць такія вытворчасці ў Лунінецкім, Маладэцкім і Пружанскім раёнах.

Другой важнай галіной перапрацоўчай прамысловасці Брэсцкай вобласці з'яўляецца малочная. У вобласці функцыянуе больш як 20 прадпрыемстваў малочнай прамысловасці ўсіх катэгорый, з іх 16 прамысловых малочных прадпрыемстваў, якія вырабляюць каля 99% усёй таварнай прадукцыі галіны, і 6 малых малакаперапрацоўчых прадпрыемстваў – у Бярозаўскім, Жабінкаўскім, Івацэвіцкім, Камянецкім, Кобрынскім і Лунінецкім раёнах.

Асобнае месца ў развіцці малых вытворчасцяў вобласці павінна быць аддзелена перапрацоўка пладоў і гародніны. Сёння ў вобласці функцыянуюць 24 прадпрыемствы такога профілю, з іх 13 адносяцца да сістэмы ВА "Плодагароднінапрам" і 11 – малыя вытворчасці ў гаспадарках вобласці. Малыя вытворчасці па перапрацоўцы пладоў і гародніны складаюць 46% ад агульнай колькасці перапрацоўчых прадпрыемстваў плодагародніннай галіны, аднак вырабляюць толькі 2% ад яе таварнай прадукцыі. Такія паказчыкі відавочна не адпавядаюць багатым сыравінным рэсурсам вобласці.

Высокі ўзровень канцэнтрацыі вытворчых магутнасцяў на прамысловых перапрацоўчых прадпрыемствах вобласці выклікаў пэлы шэраг негатыўных наступстваў, сярод якіх – пашырэнне сыравінных зон і звязаны з гэтым рост транспартных выдаткаў, маніпаляцыя права на перапрацоўку сыравіны за асобнымі прадпрыемствамі, абмежаванне канкурэнцыі на рынку харчовых прадуктаў паміж аіччыннымі вытворцамі, параўнальна вузкі

асартымент выпускаемых прадуктаў і г.д. У шэрагу гэтых недахопаў асаблівай увагі заслугоўвае няздольнасць буйнамаштабных дзяржаўных прадпрыемстваў забяспечыць поўную і безадходную перапрацоўку сыравіны, якая вырабляецца ў прыватным сектары сельскай гаспадаркі. Нягледзячы на няпоўную загрузку вытворчых магутнасцяў, дзяржаўныя перапрацоўчыя прадпрыемствы няздольны ахапіць усе крыніцы паступлення сыравіны, паколькі яны запраектаваны і створаны як партнёры па кааперацыі з буйнымі сельскагаспадарчымі прадпрыемствамі.

Канцэнтрацыя вытворчых магутнасцяў у сферы перапрацоўкі, якая з'яўляецца вынікам эканамічнай палітыкі мінулых гадоў, прычына істотную шкоду аграрна-прамысловай вытворчасці і развіццю сельскай мясцовасці. Па-за сфераю перапрацоўкі застаецца практычна ўвесь прыватны сектар. Праблема яшчэ больш абважваецца ва ўмовах рэалізацыі аграрнай рэформы, калі ўдзельная вага асабістых сялянскіх і фермерскіх гаспадарак у вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі істотна павялічваецца (валодаючы 12% сельскагаспадарчых зямель яны вырабляюць каля 40% валавай сельскагаспадарчай прадукцыі). Гэты прыватны сектар у цяперашні час абслугоўваецца нешматлікай сеткай маламагутных перапрацоўчых вытворчых аддзяленняў. Аднавядна наспела пільная неабходнасць карэнага рэфармавання перапрацоўчай сферы АПК, распрацоўкі канцэпцыі развіцця малага і сярэдняга бізнесу ў гэтым сектары эканомікі.

Дэканцэнтрацыя перапрацоўчай прамысловасці, развіццё малых вытворчых аддзяленняў аб'ектыўна неабходна ў сувязі пераходам эканомікі рэспублікі да рынковых адносін і абумоўлена сукупнасцю існуючых у сельскай гаспадарцы і сельскай мясцовасці сацыяльных, эканамічных і іншых фактараў. Перапрацоўка сельскагаспадарчай прадукцыі, якая хутка існуе, непасрэдна ў гаспадарках або поблізу ад іх прадукцыя страты сыравіны, адзінае зніжэнне транспартных выдаткаў, стварае канкурэнцыю на рынку харчовых прадуктаў. Па сваіх памерах малая вытворчасць моцна прыстасавана практычна да любой колькасці існаючай працоўнай сілы, яны садзейнічаюць росту даходаў сельскай насельніцтва, сацыяльнаму развіццю сяла, замацаванню сям'яў, моладзі, у сельскай мясцовасці.

Да ліку асноўных праблем і задач на шляху да развіцця малых перапрацоўчых вытворчых аддзяленняў: праблема тэхнічнага забяспечэння малых вытворчых аддзяленняў; праблема фінансавай падтрымкі іх

дзейнасці; размяшчэнне малых вытворчых аддзяленняў з улікам патэнцыялу сыравінных зон і попыту на іх прадукцыю; забяспечэнне магчымасцяў для малых вытворчых аддзяленняў рэагаваць на кан'юнктуру рынку, змяняць структуру вытворчасці; задавальненне патрэб малых вытворчых аддзяленняў у паслугах інфраструктуры.

ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ ОПТИМАЛЬНОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ХОЗЯЙСТВА РЕГИОНОВ

Строчко О.Д.

Витебский государственный университет им. П.М.Машерова

В последнее время в свете концепции устойчивого развития заметно возрос интерес к изучению территориальной структуры хозяйства (ТСХ) стран и регионов, т.к. ТСХ рассматривается в качестве ключевого элемента, обеспечивающего устойчивое развитие территорий всех стран. При этом возникает проблема оценки оптимальности этого элемента, двойственного по своей природе: с одной стороны – это количественная характеристика, доказательство оптимальности которой в какой-то степени возможно на языке цифр, но, с другой стороны – не сводимое только к цифрам т.к., её качественная природа также более важна.

Хозяйство страны или региона – сложная система, включающая в себя, по Ф.Перру, Р.Бара, дух, форму, субстанцию, которая характеризуется системно-структурным методом (простые системы описываются функциональным методом). Оно обладает интегральной структурой, но может быть разделено на несколько взаимосвязанных структур и выступать в качестве полиструктурной системы, охватывающей социальную, отраслевую, технологическую и организационную, территориальную структуры. Они развиваются не обязательно синхронно, поэтому относительно автономны.

Согласно классическому определению И.М. Маергойза, ТСХ – это совокупность определённым образом размещённых и сочленённых элементов хозяйства, находящихся в сложном взаимодействии в процессе развития народно-хозяйственной системы (включает население, сферы, виды и результаты его деятельности на определённой территории в комплексе с соответствующей социальной средой).

Самая большая трудность заключается в том, что связи между элементами ТСХ – это наименее доступная наблюдению и измерению